

ECOURI DIN NEGURA VREMII LA TRECEREA ÎN ETERNITATE A LUI ALEXANDRU MARGHILOMAN

Prof. univ., dr. hab. în istorie **Anatol PETRENCU***
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5449-1023>
 E-mail: anatol_petrencu@yahoo.com
 Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

* Profesor universitar, doctor habilitat, Universitatea de Stat din Moldova, membru de onoare al Academiei Oamenilor de Știință din România, președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova *Alexandru Moșanu*; specialist în Istoria contemporană a Românilor și Istoria Universală, autorul monografiilor privind problema poloneză în anii celui de-al Doilea Război Mondial, Basarabia în anii celei de-a doua conflagrații mondiale, istoria actuală a Federației Ruse etc. Conducătorul Programului de Stat *Recuperarea și valorificarea memoriei victimelor regimului comunist de ocupație, 1940–1941; 1944–1953*”.

ECHOES FROM THE MISTS OF TIME AT THE PASSING OF ALEXANDRU MARGHILOMAN INTO ETERNITY

Summary. The purpose of this study was to examine the reaction of the press of the time (1925) to the news of the death of the Romanian politician Alexandru Marghiloman. The study demonstrated that the Romanian press marked this case, some newspapers publishing broad positive comments about the deceased (e.g., *Gazeta Dorohoiului*), other newspapers had critical opinions about the former Prime Minister of Romania Alexandru Marghiloman (e.g., *Universul*). Taken as a whole, the newspapers of the time highlighted the great personality of the Buzoian Alexandru Marghiloman.

Keywords: Alexandru Marghiloman, România, Buzău, Sfatul țării.

Rezumat. Scopul acestui studiu a fost examinarea reacției presei timpului (1925) la știrea decesului omului politic român Alexandru Marghiloman. Studiul a demonstrat că presa română a marcat acest caz, unele ziare înserând largi comentarii pozitive despre defunct (de ex. *Gazeta Dorohoiului*), alte ziare au avut opinii critice la adresa ex-prim ministrului României Alexandru Marghiloman (de ex. *Universul*). Luate în ansamblu, ziarele timpului au scos în evidență marea personalitate a buzoianului Alexandru Marghiloman.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, România, Buzău, Sfatul țării.

Pe data de 10 mai 2025, s-au împlinit 100 de ani de la trecerea în eternitate a Marelui Om politic român Alexandru Marghiloman, cel care, în calitatea lui de prim-ministru al României, la 27 martie 1918 a rostit un important discurs în fața deputaților Sfatului Țării, care – cu majoritatea de voturi, – au decis Unirea Basarabiei cu România.

Mai jos prezint textul comunicării expuse în cadrul Conferinței științifice *Chișinău și Buzău pentru Alexandru Marghiloman*, desfășurată pe data de 28 martie 2025 în incinta Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Sala Unirii. Scopul acestei comunicări a fost examinarea presei periodice din Basarabia privind trecerea în neființă a lui Alexandru Marghiloman.

Judecând după datele catalogului *Presa basarabeană de la începuturi până în anul 1957* (Chișinău, 2002), în 1925, în Basarabia (dar și în numita RASSM), au apărut 113 titluri de anuare, buletine,

calendare, reviste și ziare. De ex., în Basarabia (România) *Cuvântul dreptății*, *Foaia plugarilor*, *Luminătorul*, *Vestitorul Basarabiei* etc., ziare în limba română, rusă și germană. Investigația făcută în fondurile Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova a demonstrat că aceste publicații sunt absente, iar colecțiile care s-au mai păstrat sunt incomplete; sau, cel puțin pentru anul 1925 nu am găsit exemplare. Doamnele bibliotecare afirmă că după 1944, anul reocupării Basarabiei, nordului Bucovinei, Ținutului Herța de către sovietici, aceștia din urmă au curățat bibliotecile de ceea ce considerau ei a fi antisovietic și duse, se pare, în fondurile uriașe de periodice din orașul Himki de lângă Moscova.

În Biblioteca Agenției Naționale a Arhivelor am consultat următoarele opt ediții periodice: *Dacia*, director politic O. Goruneanu, *Universul*, cel mai popular ziar la timpul respectiv, *Dobrogea jună*, intitulat „organul tinerimii dobrogene”, avându-l ca director

pe Constantin N. Sarry, *Gazeta Dorohoiului*, organ al Partidului Conservator Progresist, director fiind N.A. Stoeanovici, *Tribuna Nouă*, organ al Partidului Național-Liberal, *Liberalul*, organul de presă al PNL, și *Patria*, periodic condus de Ioan Agârbiceanu, ziar care a apărut la Cluj, între 1919 și 1927.

Am constatat că în *Gazeta Dorohoiului* au fost publicate cele mai multe materiale prilejuite de decesul lui Alexandru Marghiloman. Astfel, a doua zi după anunțul decesului, *Gazeta Dorohoiului* a publicat un grupaj de materiale, întitulate *Moartea lui Al. Marghiloman*, între care și ultima dorință a defunctului, scrisă la 25 septembrie 1924: „Voința mea expresă este ca trupul meu să nu fie mutilat. Am închis ochii? Pace bună. Nu voiesc autopsie și alte zgândăreli ca să se știe mai adânc pentru ce am murit. Nu voiesc paradă militară, nici măcar un pichet de onoare. Cer stăruitor aceasta. Nu voiesc să fie discursuri, nici acasă, nici la cimitir. Doresc o înmormântare de tot simplă. Trupul va fi așezat în holul locuinței noastre, odaia este bună deoarece nu are oglinzi și nu are nevoie de a introduce odiosul postav negru.

Ceremonia se va face în casă de unde cortegiul va porni direct la groapă. Totul se va petrece într-o dimineață între 10-12 jum. ore; așa se va cruța timpul tuturor.

Caii vor continua să alerge sub numele lui Mihai Deinbeck. Prea multe interese sunt legate de industria unui grajd de curse ca din simplă ipocrizie ele să fie lovite. A doua zi de înmormântare caii vor reapare pe hipodrom. Jockey-Clubul îmi va nota un mers. Alexandru Marghiloman”. Ziarul publică informații privind înmormântarea lui A. Marghiloman și câteva date biografice ale lui.

Aceiași gazetă, pe data de 16 mai 1925, însera articolul semnat de Constantin A. Stoeanovici, întitulat *În amintirea lui Alexandru Marghiloman*. Autorul scria că s-au găsit oameni care l-au atacat pe A. Marghiloman imediat după deces.

Și – scrie în continuare Constantin A. Stoeanovici, – că „A. Marghiloman a atacat pe adversarii săi cei drept cu toată forța ce-i dădea talentul și strălucita sa inteligență, dar niciodată nu a pângărit pe nimeni. Atacurile lui porneau din dorința de a-și servi cât mai bine țara, nu din ură personală sau invidie. Era prea superior ca să aibă nevoie de a invidia pe alții. În schimb câtă invidie s-a dezlănțuit pentru persoana sa... Autoritatea sa morală era prea mare ca să nu facă umbră celorlalți. Era atât de mare încât chiar astăzi când corpul său stă între patru scânduri cât timp nu este îngropat, mai umbrește încă pe acei care l-au invidiat”.

Pe data de 12 mai 1925, ziarul *Patria* ce apărea la Cluj, a scris pe prima pagină, (citez): „S-a stins din

viață la vila *Albatros* din Buzău Alexandru Marghiloman, unul dintre cei mai de seamă oameni politici ai țării. Membru al Partidului Conservator, răposatul a luptat cu îndârjire, dar și cu loialitate, pentru civilizarea moravurilor politice. Cu Marghiloman se stinge una dintre personalitățile cele mai marcante ale politicii române. În timpul din urmă s-a desfăcut de conservatori pentru a forma sub propria șefie Partidul Conservator Progresist”.

În următorul număr, ziarul *Patria* a publicat un amplu necrolog din care cităm: „Marghiloman a fost un conservator în toată accepțiunea cuvântului, fără, însă a reprobă ideea democrației pe cale evolutivă. Boier născut, deși dintr-o origine alta decât spița vechilor familii boierești, dânsul a ilustrat o viață întregă cea perfectă izolare și încredere în forțele proprii, care trage linii demarcaționale rezistente între superioritate și comun...” (și în continuare, cu privire la intrarea României în Primul Război Mondial) A. Marghiloman (citez) „a fost partizanul neutralității definitive, nu pentru că n-ar fi simțit românește în momente de mare însemnătate națională, ci pentru că voia să salveze sub această mască respectul unor angajamente luate. De aceea poate că Marghiloman n-a fost jignit în demnitatea sa de curentul mișcării intervenționiste și a știut să înfrunte cu un elegant eroism încercările de acuză, mai mult interesate decât spontane. Tot ce i se poate reproșa este, că a voit să păstreze o atitudine de loialitate extremă față de niște dușmani care din primul moment al mișcării războinice au necinstit orice tratate” (este vorba de alianța României cu Puterile Centrale).

Și mai jos, citez din nou, „Iar când la Buftea dușmanul a voit să-și pună genunchiul pe grumazul patriei umilite, Marghiloman a intervenit cu puterica sa personalitate pentru salvarea demnității țării. S-a opus cu toată mândria sa de român la dezarmarea armatei din Moldova și la înlăturarea dinastiei...”

Ziarul *Dacia*, la 12 mai 1925, menționa „Întreaga țară deplânge moartea acestui mare om, iar Dobrogea este profund îndurerată că a pierdut în Al. Marghiloman pe cel mai aprig protector”.

La 13 mai 1925, cotidianul *Universul*, într-un articol redacțional, scria că „Viața politică a lui Al. Marghiloman prezintă două tablouri, unul luminos, altul întunecos”. Luminos: este vorba de încercările lui Al. Marghiloman de a înviora discursurile parlamentare; Al. Marghiloman a dat dovadă de un spirit realist, a manifestat tendința de a face un pas către separare a puterilor din stat, de a organiza o bună funcționare a regimului constituțional monarhic. Tabloul întunecos: ziarul face referire la Titu Maiorescu care (citez) „a pomenit cândva de unii politicieni din epoca domniei

regelui Carol I, care au crescut în tradiția rămasă de pe urma domniei fanarioților. Acești politicieni, fiind prizonierii unei tradiții, unei școli și unei mentalități care nu permitea elementul idealist în viața publică și nu favoriza politica instinctului național, au practicat oportunistul, în credința profund eronată, că oportunistul e echivalentul politicii realiste, pozitivistice. Al. Marghiloman a fost victima acestei tradiții, acestei școli, acestei mentalități”. Și, autorul/autorii continuă cu următoarea afirmație, cel puțin stranie: „Pe când adevărații bărbați de stat, în epocile mari, sunt exponenții instinctului național și călăuzesc popoarele pe drumul mântuirii și înălțării lor, ceilalți, prizonierii politicii oportuniste, se pierd în calcule și combinațiuni de partid, nu văd obiectivele principale, nu îmbrățișează orizonturile largi, nu au previziunea justă a desfășurării evenimentelor și fatal sunt condamnați să cadă în erori grave – erori care pot fi explicate și scuizate, dar niciodată justificate”.

În fond, ziarul a avut o atitudine negativă față de Al. Marghiloman. Asta pentru că editorialiștii încheie articolul astfel: „Și la moartea lui Marghiloman se potrivesc cuvintele pe care Take Ionescu le-a scris la moartea lui Maiorescu „Despre morți numai bine”, dar când e vorba de morți care n-au știut să se poarte în împrejurările tragice, în care au murit în chip frumos zeci și sute de mii de copii de-ai noștri, datoria se schimbă: „Despre morți, adevărul!”

Învinuirile aduse de ziar la adresa lui Al. Marghiloman sunt gratuite: anume aici, la 27 martie 1918, Al. Marghiloman a deschis „orizonturi largi” pentru unificarea Neamului Românesc.

Totuși, învinuirea adusă lui Al. Marghiloman se referă la semnarea Păcii de la Bufta. În calitate de șef al Guvernului român, Alexandru Marghiloman a semnat Pacea de la București cu Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria), în condițiile în care România era aliată cu statele *Antantei* (Rusia, Marea Britanie și Franța). În situația în care Armata rusă s-a dezintegrat (după căderea țarismului) și s-a anarhizat sub influența bolșevică, respectiv, lăsând Armata română să lupte de una singură, România a semnat pacea separată. În acest caz, este important de subliniat următoarele: primul ministru Alexandru Marghiloman a semnat pacea nu cu de la sine putere, ci la indicația regelui Ferdinand. Iată ce scria regele după ce aflase condițiile păcii: „Luând cunoștință de contractul de pace încheiat la București, vă mulțumesc Dumneavoastră și celorlalți delegați, pentru greaua și sacrificanta muncă, pe care Dvs. ați depus-o pentru salvarea drepturilor noastre, într-o clipă plină de durere. Ca Rege și român sunt plin de speranțe referitor la viitorul bravului și curajosului meu popor. Vă mulțumesc Dvs. pentru încrederea, pe care o aveți în forța și bunăstarea țării sub conducerea Dinastiei mele. Ferdinand”.

Ceva mai târziu, căpitanul Gheorghe V. Andronachi, în *Albumul Basarabiei în jurul marelui eveniment al Unirii*, scos de sub tipar la Chișinău, în anul 1933, a publicat un amplu material privind biografia însoțită de fotografia lui Al. Marghiloman, și extras din Procesul-verbal al ședinței Sfatului Țării din 27 martie 1918.